

Daar zitten we, op pluchen stoeltjes, berekend op de mens van weleer. De Stadsschouwburg is bij een première tot in de engelenbak gevuld en het publiek is bereid tot enthousiasme. Ha, het doek gaat op. Jammer genoeg hebben we daarmee het hoogtepunt van de avond achter de rug. Wat volgt is zo slap dat het de aandacht niet kan vasthouden.

In de eerste scène doen mannen in grijs uniform op vlakke, terloopse toon hun zegje. Iedereen die opkomt praat op die manier; het mag zeker niet op toneel lijken. Die mannen interesseren me, met permissie, geen bal. En dat vrouwens: als dat Desdemona is, ben ik Nefertite. Ik zoek houvast bij de toneelkijker, bij een andere houding, wat dan ook dat de verveling kan breken: het helpt niet.

Vriend J. kijkt ongelovig voor zich uit. Die beschouwt iets dat slecht is als een belediging. Ik ben eerder geneigd het goede als uitzondering te waarderen, maar voor die uitzondering ben ik wel gekomen. Dit is *Othello*, van Shakespeare; wat wil je nog meer? Niets, dat is het juist. Geef ons dan Shakespeare! Dit is Ivo van Hove die Shakespeare heeft verknippt voor zijn eigen ondoordringelijke postmoderne bedoelingen. Mijn verzet breekt, ik val in slaap. In de pauze wil J. maar één ding: wegwezen.

We halen de jassen uit de garderobe en gaan de koude winteravond in, die een veel fraaier spektakel biedt; het was een zaterdag vol sneeuw. Later staat in de krant dat de Nederlandse bewerking van Hafid Bouazza bij vlaggen virtuoos was. Op papier? Vanaf het podium sloeg de vonk niet over.

Dit is de tweede keer in twee weken dat ik 'm tijdens een toneelpremière smeer. Ook de vorige keer ging het om de bewerking van een klassiek stuk, toen een van een eeuw oud. De Theatercompagnie bracht *Hedda Gabler* van Ibsen en sindsdien vraag ik me af of dat stuk nog kan, bewerkt of niet. Zelfs voor die voorstelling was lof in de pers, maar er was niets aan, dat durf ik op de nagedachtenis van Aristoteles te zweren. Het spel kon de tekst niet redden, en met het decor of het achterhoofd van de kijker voor je ben je zo klaar.

Er is één ijzeren criterium bij toneel, hetzelfde als bij alle kunst: het moet spannend zijn. Ik heb last van de gedachte dat je je daden bevecht

op andere daden. Terwijl je in de schouwburg zat, had je iets anders kunnen doen. Ik zit daar niet om de tijd te doden of ergens bij te horen.

Wat is spannend? Juist een schrijver die je maar ten dele snapt, kan buitengewoon boeien. Spinoza's wiskundige spinsels ontgaan mij, maar zijn brieven en klare denkbeelden lijken de sleutel tot een hele wereld. Voor toneel is Beckett het voorbeeld van een genie dat tot je genoeg erg hoog inzet. Spannende kunst heeft

Toi toi toi voor het oorspronkelijk theater

ook humor, vaak in onverwachte doorkijkjes en kieren.

Wat is er mis met het toneel? Verkeerde vraag. Er is niets mis met het toneel; het is een mooi genre met eigen regels en mogelijkheden. Wie doet er iets mis met het toneel, dat is de vraag. Hier ben ik bij mijn punt.

Ieder goed toneelstuk, hoe oud ook, is eigentijds en blijft dat. Ervaar je het niet meer zo, dan is het gedateerd, daar kan lapwerk weinig aan veranderen. Een goed stuk heeft een eigen innerlijke logica die nauw luistert. Een regisseur, en eventueel de vertaler, bepaalt per keer de interpretatie, zonder dat hij daarvoor aan de tekst hoeft te morrelen.

De interpretatie bepaalt de sju van iedere toegepaste kunstvorm, zie de muziekpraktijk. Ooit meegemaakt dat een dirigent hier en daar een deel van een opera, de tegenhanger van het toneelstuk, door andere muziek verving? Bij de professionele opera doen ze, anders dan bij toneel, niet eens aan inkortingen. Niettemin lijkt geen interpretatie van *Don Giovanni* of *Parsifal* hetzelfde.

Het gaat niet om 'mag niet' of 'hoort niet', maar om het artistiek geweten. Zeventig jaar na de dood van de

schrijver vervalt het auteursrecht en mag iedereen met zijn oeuvre doen wat hij wil. Toch haalt niemand het in zijn hoofd Bloems 'Dapperstraat' conform de realiteit van nu alsnog te bevolken met allochtonen, tenminste niet met de illusie dat het serieus zal worden genomen. Maar dat is een gedicht; zo is de code in de poëzie. Bij toneel is zo'n aanpak schering en inslag.

En wat als het origineel wordt verslagen? Dat vind ik wel een mooie gedachte. Het is denkbaar, maar zo'n gelukkige afrekening komt zelden voor. De regisseur die kiest voor bewerking van een bestaand stuk, zal moeten opboksen tegen de erfenis die de tekst aankleeft. Hij moet even sterk voor de dag komen als de oorspronkelijke auteur, anders doet hij die tekort of toont hij zijn eigen falen. *Maria Stuart*, *Bérénice*, *Lucifer*, noem maar op, ze doen het onversneden nog uitstekend en dat geldt zeker voor een willekeurige Shakespeare. In de regie van Van Hove werd *Othello* hybride. Beetje William, beetje Hafid en beetje Ivo, geen toen en geen nu, en vooral: niets eigens.

Het lijkt een ware hartstocht onder toneelmensen: klooiën met de canon. Het is mode, misschien door het succes van Tom Lanoye wie het met *Ten oorlog* bij wijze van uitzondering wel lukte Shakespeare te herschrijven tot spannend nieuw werk. Herschrijf jij of herschrijf ik? Meestal klust de regisseur of de hoofdrolspeler zelf wat bij. Van Hove zet tenminste een ervaren schrijver aan het werk.

Je verwacht dat iedere ambitieuze regisseur de mythen of roerselen van nu wil vangen met oorspronkelijk werk. Het enige theatergezelschap dat dit streven tot inzet maakt is Het Toneel Speelt. Dat brengt uitsluitend oorspronkelijk Nederlands toneel: Vondel en Heijermans, maar ook hedendaagse schrijvers die zijn geronseld voor een avondvullend stuk. Dit beleid leverde vorig jaar van hen onder meer een indringende Ger Thijs en een geruchtmakende, geestige Maria Goos op.

Toi toi toi voor oorspronkelijk theater. Oorlog aan de onafzienbare stroom herschrijvingen, uit gemakzucht of gebrek aan eigen talent geboren, of uit de neo-drang 'een stempel te drukken'. Al die slordige stempels geven maar vlekken.